

ÚSILÍ O INOVACI VNITŘNÍ PRÁCE ŠKOL SE ZÁKLADNÍM VZDĚLÁVÁNÍM

Zdena Rosecká

Anotace: Stať informuje o vzniku a činnosti „Sdružení pedagogů a škol se základním vzděláváním Tvořivá škola“. Charakterizuje didaktické postupy tzv. činnostního učení, včetně vhodné volby a tvorby materiálu pro toto učení. Seznamuje s pojetím vztahu učitele a žáků, s přístupem k hodnocení žáků a popisuje cíle, kterých chtějí učitelé zapojení do daného projektu dosáhnout.

Klíčová slova: činnostní učení, činnosti, didaktické pomůcky, objevování poznatků, zpětná vazba, mezipředmětové vztahy, pozitivní hodnocení, vědomosti, dovednosti, klíčové kompetence.

1. Co je projekt „Tvořivá škola“

V roce 1990 jsme začali spolu s dalšími učiteli pracovat na inovaci vnitřního pojetí činnosti základní školy. Naší největší motivací bylo, že jsme se sami ve svých 30- a víceletých učitelských praxích přesvědčili, jakých výsledků mohou žáci dosahovat, pokud jsou ve výuce dodržovány zásady a pravidla činnostního učení, když žáci vědí, **proč** se čemu učí a jestli ve výuce vládne **radost** a je zajištěna dostatečná **zpětná vazba**.

Nejdříve bylo potřeba připravit vhodné materiály pro činnostní výuku, aby tvořiví učitelé nemuseli trávit svůj volný čas náročnou přípravou potřebných pomůcek a učebních materiálů na každou následující vyučovací hodinu. Jak jsme však záhy při jejich zavádění zjistili, zdaleka ne všichni učitelé znali praktické postupy, jak s materiály vytvořenými pro činnostní učení systematicky pracovat. Bylo to proto, že většina učitelů se neměla s činnostním učením kde seznámit.

V dané situaci nám nezbylo než začít realizovat ukázkové hodiny a přímo ve výuce ukazovat metody a postupy činnostního učení. Celkový počet zrealizovaných ukázkových

hodin by dnes již nikdo nespočítal, byly jich stovky. Na ukázkové hodiny brzy navázaly metodicko-praktické semináře, na ty pak odborné přednášky vědeckých pracovníků. Přímo v praxi tak postupně vykrytalizovaly cykly metodicko-praktických seminářů, které byly po deseti letech rozvíjení, doplňování a ověřování v rámci sítě Tvořivých škol dopracovány až po ucelený systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP) v činnostním učení.

V roce 2001 byla naše činnost podpořena přijetím Národního programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílá kniha), v letošním roce pak schválením Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Jsme rádi, že pedagogičtí odborníci, kteří předmětné školské dokumenty vytvořili, vyšli z české pedagogické tradice, z vědeckých výzkumů a praktického ověřování aktivizujících metod výuky, činnostní charakter vzdělávání do nových dokumentů zapracovali a vytvořili prostor pro široké používání odpovídajících metod.

Jelikož jsme již 10 let v přímém kontaktu s desítkami základních škol v ČR, uvědomujeme si, že tvorba školního vzdělávacího programu bude pro mnohé základní školy

stejně náročným úkolem jako jeho praktické uvádění v život. Z tohoto důvodu jsme ve spolupráci s vědeckými pracovníky a pedagogy uvnitř sítě tvořivých škol, z nichž některé jsou zároveň školami pilotními, začali připravovat program Tvořivá škola. Jedná se o dokument, jehož praktickou náplní je činnostní učení a k jehož zavádění do školní praxe slouží výše zmíněné cykly DVPP. Program je poskytován školám, které se rozhodnou jít českou inovační cestou a používat činnostní metody a formy učení projektu „Tvořivá škola“ ve své školní praxi.

Naším primárním cílem je, aby učitelé poznali význam a smysl činnostního učení a začali jeho zásady, metody a postupy používat ve své každodenní praxi. Abychom mohli pořádat akreditované vzdělávací kurzy, založili jsme v roce 2001 občanské sdružení Tvořivá škola, které k dnešnímu dni sdružuje 216 škol a desítky učitelů-lektorů z 12 regionů ČR. Na stovkách dalších základních škol pracují učitelé, kteří prošli základními vzdělávacími kurzy. Vzdělávací akce Tvořivé školy probíhají v současné době v rámci činnosti 38 vzdělávacích středisek, která pracují při vybraných tvořivých školách.

2. Charakteristika činnostního učení v pojetí projektu „Tvořivá škola“

Činnostní učení v pojetí projektu „Tvořivá škola“ vychází ze současných pedagogicko-psychologických výzkumů učení a vzdělávání a opírá se o nové školní dokumenty. Dále využívá mnohaleté praktické zkušenosti těch českých učitelů, kteří činnostní metody a formy učení nikdy neopustili a cílevědomě je používali a rozvíjeli po celá období svých učitelských praxí. Jedná se o metodicky a prakticky zpracovaný soubor v praxi ověřených činnostních metod, forem a postupů, který dává žákům v každé vyučovací hodině prostor ke

konkrétním činností, samostatným úvahám a tvorbě vlastních otázek. Žák zde není pouze pasivním příjemcem informací, ale projevuje vlastní iniciativu – pracuje, přemýšlí, hovoří a tvoří. Základním principem činnostního vyučování je probouzení zájmu, kdy žáci nabývají nové poznatky názorně, vlastní činností a prožíváním, za pomoci vhodných metodických materiálů a pomůcek. Činnostní učení je založené na metodě objevování. Žáci sami objevují principy a zákonitosti jevů a problémů na základě kroků doporučených učitelem. Vlastním objevováním, manipulací s pomůckami a vlastní tvorbou úloh si poměrně rychle, a především trvale osvojí praktické zkušenosti, k čemu bude nový poznatek a dovednost sloužit, např. v matematice potřebné algoritmy a pravidla, aniž by počítali velké množství numerických příkladů bez porozumění. Učivo se procvičuje na konkrétních příkladech a situacích, které přináší každodenní život, a tak má pro žáky osobní smysl. Zároveň se zaměřuje na zvládnutí podstatných jevů a odkrývání jejich vzájemných souvislostí. Příklady a názory učí žáky vnímat učení jako činnost důležitou pro vlastní život i existenci okolního světa. V průběhu činnostních vzdělávacích postupů je žák veden k samokontrolě, samohodnocení a samostatnému rozhodování. Učí se pracovat sám i spolupracovat v týmu. Poznává okolní svět a následně poznává i sebe.

Činnostní učení má několik velkých předností:

- má „odkrývací charakter“ – otevírá cestu k souvislostem, což je dobře využitelné jak v matematice a přírodovědných oborech, tak při výuce českého jazyka,
- vnitřně motivuje žáky, rozvíjí jejich zvědavost a tvořivost,
- dá se ho přirozeně využívat k předučování,
- zobrazuje myšlení žáka – ukazuje správnost chápání nebo upozorňuje i na drobné chyby v úvahách, je zpětnovazební

mezi učitelem a žákem, umožňuje sebekontrolu a sebehodnocení,

- přirozeně vede k diferenciaci žáků a individualizaci, učí interakci i spolupráci,
- umožňuje spoluvýběr učiva žáky,
- dává žákům možnost prožít pocity sebeuvědomění si možnosti učivo dobře zvládnout,
- pozitivně působí na všechny žáky, neboť při něm mají všichni možnost prožít úspěch, to je pak motivuje k dalšímu vzdělávání.

Základem tvořivého procesu, podněcovaného individuální činností žáků, je „řízené znovuobjevování“ poznatků a jeho postupné začleňování do struktury pojmů, postupů a metod. Je to radostné učení pro žáky a pro učitele, kteří chtějí žáky učivo naučit a dovedou s nimi prožívat momenty radosti při tvoření a objevování.

Vždy při probírání nové látky je pro žáky nejdůležitější:

1. Nejdříve si prostřednictvím pozorování a činností vytvořit představu o jevech, kterým je učíme, a naučit se tyto jevy vnímat.
2. Nechat žáky průběžně o pozorovaných jevech hovořit a postupně u nich vytvářet věku přiměřený odborný slovník. Tato fáze vede často ke znovuobjevení jevu.
3. Učivo automatizovat, tj. procvičovat ho činnostními i klasickými formami, až po dokonalém (probírané látce odpovídajícím) zvládnutí prvních dvou kroků pokud možno všemi žáky.

Činnostní učení lze při probírání nové látky uplatňovat v každém vyučovacím předmětu ve všech ročnících.

Např. v matematice na začátku prvního ročníku budeme hovořit o:

1. Vidění počtu prvků do 5 (do 10, do 20).
2. Vytváření základního „matematického slovníku“.
3. Procvičování poznaného učiva.

Jednoduchým příkladem, na kterém můžeme demonstrovat rozdíl mezi činnostní a receptivní výukou, je například přístup k výuce odčítání. Stále ještě se najdou učitelé, kteří po vzoru středověkých scholastiků začínají učit od obecných idejí a při probírání odčítání seznámí žáky nejprve s pojmem odčítání, se znaménkem minus, ukáží jim několik příkladů odčítání a následně požadují, aby žáci sami odčítali.

Při činnostním učení necháme žáky objevit a pochopit odčítání za pomoci modelových situací s použitím didaktických pomůcek. Jakmile se žáci začnou seznamovat s jednotlivými čísly a s početními výkony, necháme je ve spojení s činnostmi přirozeně matematizovat slovní úlohy. Žáky neseznamujeme hned od počátku se všemi odbornými pojmy určitého úseku učiva, necháme je nejprve volně vymýšlet situace a řešit je. Již žáci prvních tříd jsou schopni vymýšlet různé slovní úlohy. Předložíme-li jim např. slovní úlohu: „*Maminka dala na stůl pět jablek a Pepík dvě snědl.*“ Každý žák modeluje zadanou slovní úlohu před sebou na lavici pomocí dvoubarevných papírových koleček (jedna ze základních didaktických pomůcek). Kolečka v tomto případě zastupují jablka. Každý žák dovede vytvořit otázku: „*Kolik jablek zůstalo na stole?*“ a dovede i správně odpovědět. Následující otázka: „*Jaký příklad patří k této úloze?*“ je otázkou, která vede k úvahám a též k objevení nového početního výkonu – odčítání. Úvahy žáků: „*Pět plus..., ne to nebude, nepřibýlo. Tři plus, to také nebude, zůstaly tři.*“ Několik dětí řekne, jak to nebude. Potom vždy někdo přijde na to, že je třeba odčítat, a vyjádří to svým způsobem. Žáci brzy pochopí, že k řešení úloh, kde něco ubývá, něco se odebírá, někdo odchází nebo odjíždí apod., potřebují nový početní výkon. Ostatní žáci si uvědomí, že je to tak, a vymýšlejí a řeší úlohy podobné. Mnohému se děti snadno učí od svých spolužáků. Vymýšlení podobných příkladů žáky samotnými je to, co musí vždy za „objevem“ poznatku následovat. Chybět nesmí pochvala i dalším žákům za objev nebo pochopení – v tomto případě odčítání. V následujících hodinách je třeba, aby další slovní úlohy na odčítání vymýšleli žáci sami, sami se ptali a úlohy řešili. Opět musí být chváleni. Činnostním procvičováním pomáháme žákům jejich poznatky a dovednosti postupně zautomatizovat.

V činnostním učení žáci snadno a radostně objevují před překvapeným učitelem další nové poznatky, jako je počítání s přechodem přes desítku, počítání do sta, násobení apod.

3. Základní zásady činnostního učení

Při činnostním učení je třeba dodržovat a ctít základní zásady a pravidla činnostního učení, mezi které zejména patří:

- a) **Zásada probuzení a udržení zájmu žáka** – vyučování musí být názorné, přirozené a pochopitelné:
- **Názornost vyučování** – prvořadým názorem jsou skutečné předměty a modely v ruce každého žáka. Pak následují náčrty, diagramy, obrázky v učebnicích a pracovních sešitech... nakonec obrazy a pomůcky demonstrační. Ke každé praktické ukázce je třeba se vracet a přesvědčovat se, jak žáci učivu porozuměli. Snažíme se, aby každý žák mohl vnímat předkládané učivo co nejvíce smysly.
 - **Přirozenost** – vycházíme z přirozených situací, a stimulujeme tak přirozené reakce. Učivo jako soustavu dovedností si musí žáci osvojit tak, aby je mohli kdykoliv tvořivě a pohotově aplikovat v každodenním životě. Stejně jako při řešení problémů v životě necháme žáky nejdříve vytvořit si představu o splnění úkolu a vyjádřit své domněnky, čímž se zároveň přesvědčíme o porozumění zadání.
 - **Pochopitelnost (přiměřenost)** – učivo vybíráme s důrazem na obsah a význam, nikoli na formu. Ve škole je jen málo místa pro to, co nemá obsah, smysl a jasný cíl. Obsah musí být přiměřený vyspělosti žáka, musí vyhovovat jeho skutečným osobitým potřebám. Při výběru učiva dbáme na zásadu „od bližšího ke vzdálenějšímu“

(od jednoduchého ke složitějšímu). Abstraktní pojmy objasňujeme názorem a příkladem.

- b) **Zásada pěstování žákovy aktivity a samočinnosti** – k přesně formulovaným pojmům a úvahám docházíme přes aktivitu žáka a jeho projevy. Učení individualizujeme metodou samostatné práce či samostatné volby příkladů a jejich zadání:
- **Dítě necháváme aktivně se účastnit vyučování.** Neděláme, co mohou vykonat žáci sami. Žáci mohou – za vedení učitele – provádět celou řadu různých rozborů a činností, měřit, vážit, konat pokusy, vymýšlet příklady k poznávanému pravidlu, řešit ve skupinách úkoly aj. Snažíme se o to, aby žáci sami odhalili řešení úkolů, předkládáme postup činností, který žáky přivádí k poznatkům určitého oboru. Žáci jsou přímo vedeni k uvědomění si úkolu a k provádění činností ať samostatně nebo zároveň s ostatními.
 - **Vyhýbáme se dlouhým výkladům, zahlcování informacemi a přílišnému poučování.** Dlouhé monology nemotivují, ale naopak unavují, a žáci je odmítají. Učení začínáme problémem nebo motivační situací spojenou, když to jde, s činnostmi žáků. Je-li třeba zařadit výklad, střídáme ho s rozhovorem, opakováním, nákresy apod. Preferujeme individuální činnosti, samostatnou práci, práci ve skupinách, společné řešení úkolů, didaktické hry a diskusi.
 - **Průběžně se přesvědčujeme o správném porozumění učené látce (zpětná vazba).** Dobrým prostředkem bývají náčrty, různé karty ke společným odpovědím, rozhodovací úkoly. Zpětnou vazbu chápeme důsledně jako součást procesu učení. Při činnostním

učení se prací s pomůckami projevují všichni žáci současně a učitel je snadno průběžně kontroluje několikrát během hodiny, když prochází třídou a pozoruje jejich činnosti.

c) Zásada návaznosti na předchozí vědomosti, dovednosti a návyky

- Využíváme vlastních zkušeností a znalostí žáků. Žáci si uvědomují, co sami zažili a co o tom, co se učí, slyšeli nebo četli. Učitel tak snadno zjistí, co z daného oboru žáci znají, a může toho využít. Je velmi důležité dopřát žákům radost z vlastních nápadů, vlastní práce a následného úspěchu. Žáci jsou tak nejlépe motivováni ke kladení otázek, k samostatnému a kritickému myšlení.
- Vycházíme ze stupně poznání žáků. Vždy nejprve zjistíme, na jaké úrovni jsou vědomosti žáků o probírané látce, jejich dovednosti a návyky.

d) Zásada trvalého osvojení poznatků

Chceme-li dosáhnout trvalého osvojení poznatků, musíme zůstat u prvopočátků učiva, dokud není řádně pochopeno, s tím, že totéž učivo nesmíme „omílat do omrzení“, ale probíráme ho ve stále nových situacích. To umožňují tematické pracovní sešity, které obsahují díky mnohaletým zkušenostem autorů vždy více možností k procvičování, než bude potřeba.

Postupujeme zvolna, sledujeme stupeň zvládnutí učiva jednotlivými žáky a jejich úvahy začleňujeme do větších celků. Stále se přesvědčujeme, jak děti nové učivo chápou a jak ho dovedou používat. K probíranému učivu se průběžně vracíme. Činnostní učení dává zcela ideální možnost zpětné vazby – jednoduché a přehledné kontroly nad všemi žáky. Jelikož žáci používají stejné didaktické pomůcky, učitel snadno přehledne, zda použili

proužky, kartičky, kolečka či další pomůcky správně. Pokud některé dítě řeší úkol pomaleji nebo jej má vyřešený špatně, je to zřetelné na první pohled. Učitel získá dokonalý přehled o úrovni poznání všech jednotlivých žáků ve třídě. Dětem dává tento systém výuky možnost vzájemné kontroly a učí se od sebe navzájem. Ne-postupujeme dále, dokud základní probírané učivo nezvládnou všichni žáci. Rychlejší žáky necháváme hlouběji poznávat nebo procvičovat probíranou látku, řešit náročnější úkoly, které jsou připravené v učebnicích a pracovních sešitech.

e) Zásada vhodné volby materiálů pro výuku (učebnice, tematické pracovní sešity, didaktické pomůcky, metodiky)

Učebnice by měly být psány jazykem žáků, který odpovídá jejich způsobu myšlení a podněcuje k další tvořivé činnosti a samoučení. Je nezbytné, aby učebnice a pracovní sešity byly připraveny pro činnostní metody výuky, tj. pro manipulaci s jednotlivými základními didaktickými pomůckami (dvoubarevná kolečka, kostka, čtverečky, proužky, papírové peníze...). Pokud má učitel k dispozici materiály určené pouze ke čtení a vyplňování, je prakticky nemožné učit s nimi činnostně, a to i z toho důvodu, že při paměťovém učení nezbyvá na činnosti dostatek času. Pamatujme, že činnosti jsou tím prvním, s čím se žáci mají při učení setkávat.

Tvořivé učebnice, pracovní sešity a pomůcky v rukou každého žáka nabízejí mnoho námětů pro činnosti, které umožňují různé způsoby individualizace při aktivním zapojení všech dětí. Vizualizace myšlení prostřednictvím pomůcek zprostředkovává učiteli stálou kontrolu nad prací všech žáků. Tematické pracovní sešity obsahující motivační prvky, sa-

mokontrolu a mezipředmětové vztahy dovolují všem žákům pracovat v určitých částech hodiny podle individuálního tempa, podněcují je k rozličným úvahám a učí sebehodnocení. Při činnostním učení má každý žák k dispozici svůj názor, hovoří o pozorovaném, manipuluje s pomůckami, objevuje poznatky a formuluje závěry. Až poté následují různé formy procvičování učiva. I ty jsou často činnostní. Rozhovory, dramatizace, hraní rolí, práce ve skupinách, třídní projekty a společné řešení problémů utvářejí podmínky pro rozvoj kooperace. Při činnostním učení postupujeme nejčastěji od prožitků žáků k faktům a teoriím.

4. Vztah učitele a žáků v činnostním učení

K žákovi se v rámci činnostního učení přistupuje jako k jedinečné osobnosti, která se aktivně podílí na vlastním vzdělávání. Z objektu vyučování se žák mění v sebevzdělávací subjekt. Učitel podporuje rozvoj vnitřní motivace žáků ve výuce, akceptuje náměty žáků, vytváří přirozený prostor pro poznávací aktivity a přijímá osobní odpovědnost za celkovou úroveň jejich vzdělanosti.

Činnostní učení:

- Vytváří podmínky pro vzájemnou komunikaci mezi učitelem a žákem, ale i mezi žáky navzájem – rozvíjí smysl pro týmovou práci a vede k aktivnímu zapojení všech do výuky.
- Výsledkem činnostních postupů je zdravá individualita – žák zvědavý, aktivní, tolerantní, ohleduplný a otevřený.
- Vede přirozenou cestou k probouzení schopností žáků, k rozvoji tvořivosti, samostatného a logického myšlení. Žák se učí zvládat učivo jako základ k dalšímu učení a jeho využívání v životě.
- Naplňuje v pojetí Tvořivé školy výchovnou složku vzdělávání. Pamatuje na mo-

rální hodnoty, vychovává žáky k ekologickému cítění, ke zdravému způsobu života, k rasové a kulturně-náboženské snášenlivosti, k přátelství a lásce ke všemu živému.

- Napomáhá díky aktivnímu zapojení všech žáků do výuky k přirozené integraci dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí a dětí se speciálními potřebami učení. Pro nadané žáky je v učebních materiálech zapracované dostatečné množství rozšiřujícího učiva.

Činnostní postupy učení děti baví a podněcují jejich mysl k aktivitě, a proto je dobrým vstupem do celoživotního vzdělávání.

Domníváme se, že nejdůležitějším a základním požadavkem pro praktické zahájení školské reformy je změna obecně převládajícího autoritativního přístupu našich pedagogů k výuce a k hodnocení žáků. Učitel by měl být partnerem žáka, kdy partnerství můžeme charakterizovat jako aktivní podíl žáka na vyučování usměrňovaný učitelem. Při výchově a vzdělávání je třeba se zaměřit na žakovu osobnost, na jeho předpoklady a možnosti. Z toho vyplývá potřeba individualizace a diferenciací vzdělávacích postupů, což činnostní učení v potřebné míře umožňuje. Učitel by měl ve výuce co nejvíce využívat činnostních forem, metod a postupů, dodržovat pravidla a zásady činnostního učení, ctít vědecky prokázané psychologické zákonitosti výchovy a vzdělávání mládeže. Uplatněním činnostních postupů by měl podněcovat všechny žáky k zájmu o učení, rozvíjet jejich schopnosti a směřovat k reálně dosažitelným výsledkům. Měl by být laskavým a moudrým rádcem a podněcovatelem vhodných dětských aktivit, s dětmi stále komunikovat a pozitivně je hodnotit, aby získaly pocit citového bezpečí. Při činnostním učení je autorita učitele v pozadí jen zdánlivě, je zcela přirozená, vyplývá z učitelových vědomostí a jistoty.

Předběžný plán učitele musí být dostatečně pružný, aby se mohl přizpůsobit reakci dětí, ale také dostatečně pevný, pokud jde o cíl, kterého má být dosaženo.

V počátcích vzdělávání dítěte má nezastupitelnou roli motivace, úspěch a pochvala. Žáci musí být motivováni touhou uspět, a ne strachem z neúspěchu. – Za chybu žáka nekáráme, ale využijeme ji k další činnosti, která odhalí její příčinu. Učitel, je-li třeba, opravuje žáka teprve tehdy, když on sám nedokáže svoji chybu odhalit a neumějí mu poradit ani spolužáci. – Při vyučování se snažíme, abychom v žákovi nevytvořili pocit, že si nemůže ve svých úsudcích věřit nebo že je horší než jeho spolužáci. Uvědomme si, že prožitý pocit úspěchu je nejlepší vnitřní motivací žáků k učení. Učitel 1. i 2. stupně se musí naučit zaměřit vyučovací procesy na vědomou a tvořivou účast žáků na vyučování. Každé dítě by mělo dostávat prostor k tomu, aby mohlo být aktivní a úspěšné. Zejména učitel na prvním stupni má hodnotit v prvé řadě to, co děti umí. Hodnotit je za snahu, za schopnost ovládat základní učební postupy a běžné formy samostatné práce v rámci menších smysluplných celků. Postupně zvyšujeme obtížnost úkolů, pravidelně dáváme dětem možnost zažít pocit úspěchu, a tím je zároveň motivujeme, vedeme k uvědomění si vlastního pokroku a pozitivnímu sebehodnocení. Žáky nehodnotíme za jejich neschopnost zapamatovat si nebo se z paměti naučit např. dvacetiminutový výklad, a to nejen proto, že takové formy výuky nepoužíváme. To je jeden z dalších rozdílů mezi receptivním a činnostním učením. Při receptivním výukovém stylu převládá hodnocení písemných prací, testů a ústní zkoušení. Při činnostním učením hodnotíme žáky průběžně jak při činnostech, tak při vyvozování závěrů. Pro činnostní učení je příznačná skutečnost, že všechny děti pracují a při práci uvažují, a proto jsou potom

často v určitých úkolech bezchybné. Ve Tvořivé škole směřujeme hodnocení vždy k cíli, kterého chceme vyučováním dosáhnout.

Je zřejmé, že hodnocení není zdaleka jenom udělením známky. Uvědomme si, že hodnocení je mocným nástrojem, s jehož pomocí můžeme dětem velmi prospět, ale také velmi ublížit, a v tomto uvědomění setrvejme.

5. Cíle projektu „Tvořivá škola“

Uvedený postup – principy „Tvořivé školy“ – slouží k tomu, aby podpořil zavádění rámcového vzdělávacího programu do školní reality. V této souvislosti postupně vytváříme síť vzdělávacích středisek činnostního učení a pořádáme vzdělávací akce. Metodické materiály a kurzy DVPP jsou zpracovány pro celý první stupeň. Matematika a český jazyk pro celé období povinné školní docházky. Lektory jsou učitelé z praxe. Na praktických příkladech demonstrují způsob realizace nového pojetí výuky. Cílem je dobré zvládnutí základního učiva všemi žáky, zapojení všech žáků do výuky, motivace pro celoživotní učení a především vytváření a postupný rozvoj klíčových kompetencí, a to až na hranici osobního maxima žáků. K tomu nám slouží různé metodicko-didaktické přístupy jako např.:

- Používání činností, při kterých je každý žák na základě manipulace s pomůckami, vlastního pozorování a hovoru o pozorovaném veden k objevování poznatků a vztahů, k řešení problémů.
- Provádění jednoduchých demonstrací a žákovských pokusů, které umožňují žákům přijímat učivo více smysly, rozumět mu a zvládnout probíranou látku jako základ k dalšímu učení.
- Uplatňování metod a forem práce, které umožňují využívání vlastních zkušeností žáků a dávají dostatek příležitostí

- k tomu, aby se žáci mohli aktivně podílet na vlastním vzdělávání – vyhledávat a třídit potřebné informace, rozlišovat je a vyvozovat z nich závěry, diskutovat, obhajovat svá řešení, argumentovat a přicházet na nové poznatky.
- Řazení poznatků do systému s důrazem na návaznost učiva a jeho propojování.
 - Zavádění a rozvoj mezipředmětových vztahů.
 - Realizace diferencované a individualizované výuky, při které jsou zapojeni všichni žáci, tj. jak žáci zdravotně či sociálně znevýhodnění, tak žáci talentovaní s hlubším zájmem o některou oblast.
 - Využívání samoučení a žákovské samokontroly.
 - Rozvoj žákovské komunikace, spolupráce a partnerství prostřednictvím skupinového a projektového vyučování.
 - Nepřetěžování žáků a péče o dobré zvládnutí základního učiva všemi žáky.
 - Pozitivní hodnocení.

Projekt „Tvořivá škola“ předkládá prakticky ověřenou cestu, jak lze učit radostně a přitom dosahovat výborných vzdělávacích výsledků. Jeho účelem je umožnit všem zájemcům z řad učitelů škol se základním vzděláváním pracovat s uceleným modelem činnostního učení, pomoci učitelům sjednotit jejich dosavadní poznatky a zkušenosti z oblasti činnostního učení a vnést do jejich další pedagogické práce spokojenost, klid a jistotu.

Pozvedat úroveň myšlení, řeči a dovedností žáků základních škol je úkolem poměrně náročným a kontinuálním. Jak se ale přesvědčujeme, přibývá škol, kde v hodinách vládne radost z učení, kde se rozvíjí vzájemná komunikace mezi žáky, mezi žáky a učiteli, učiteli a rodiči. Pracujme na svém dalším vzdělávání a sebevzdělávání. Byť se to někdy zdá těžké, stále se snažme přistupovat ke své práci s láskou a vírou v její hlubší smysl. Nebude to dlouho trvat, naši žáci dospějí a stanou se našimi spolupracovníky, sousedy, partnery a učiteli našich dětí a vnuků. Každý učitel by si měl uvědomovat, že je odpovědný nejen za svůj život, ale nese i spoluodpovědnost za životy lidí ve svém okolí. Na učitelích, stejně jako na rodičích, leží odpovědnost za budoucnost příštích generací. A tomu je třeba s plnou vážností přizpůsobovat přístup k výchově a vzdělávání našich dětí.

Literatura:

- MAŇÁK, J.; ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno : Paido, 2003.
- PIAGET, J.; INHELDER, B. *Psychologie dítěte*. Praha : SPN, 1970.
- ROSECKÁ, Z., a kol. *Malá didaktika činnostního učení*. Brno : Tvořivá škola, 2003.
- TONUCCI, F. *Vyučovat, nebo naučit?* Praha : Pedagogická fakulta UK, 1991. 65 s. ISBN 80-901065-1-X.